

Asia: VN/10958/2020

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta Merenkurkun suojelualueen perustamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Museoviraston kanta

Ehdotuksen sisällöstä

Lausuntomateriaalin ehdotuksen mukaan Merenkurkun suojelualueen perustamisen tarkoituksena on Merenkurkun ainutlaatuisen nopean maannousun muodostaman saaristokokonaisuuden, alueen vedenalaisten ja maaluontotyyppien sekä eliölajien, erityisesti lintulajien ja niiden elinympäristöjen suojeleminen sekä saaristokulttuurin muodostaman kulttuurimaiseman suojeleminen ja siihen liittyvien perinteisten luonnonkäyttötapojen turvaaminen. Museoviraston näkemyksen mukaan nämä tarkoitukset ja tavoitteet ovat luonnollisesti kannatettavia, ja niissä sekä ehdotuksessa yhdistyvät kokonaisvaltainen näkemys alueen arvoista ja kulttuuriperinnöstä (muun muassa hylt, majakat, saaristokulttuuriin liittyvät rakennukset ja perinneympäristöt) sekä maisemien hoidosta. Suojelualueen arvojen turvaamiseksi oleellisia ovat myös perinnetaitojen ylläpito sekä neuvonta esimerkiksi rakennusten huollon, kalastuksen harjoittamisen ja maisemien hoidon kannalta. Kokonaisuudessaan Museoviraston mielestä luonnonsuojelualueen perustaminen on myönteinen asia, se edistää sekä luonnon monimuotoisuuden säilymistä että kulttuuriympäristön suojelua, vaalimista ja kestäväää käyttöä.

On myös arvokasta, että Merenkurkun suojelualueen perustamiseen liittyneitä ristiriitoja soviteltiin laajasti vuosina 2023 ja 2024 erillisessä sovitteluhankkeessa, jonka tuloksena laadittiin muun muassa ehdotus tiekartaksi sekä luotiin malli luonnonsuojelun yhteishallinnasta. Tätä työskentelytapaa voisi olla kiinnostavaa soveltaa myös kulttuuriperinnön mahdollisiin ristiriitatilanteisiin.

Vedenalaisen maiseman idean ja erilaisten arvojen tunnetuksi tekemisen kannalta on myös hyvä, että ehdotuksessa on huomioitu sekä vedenalainen että maanpäällinen meriluonto (esimerkiksi VELMU-hanke) ja kulttuuriperintö (esimerkiksi hylt). Tämä on kiinnostava ja uutta avaava näkökulma erityisesti voimakkaan maankohoamisen alueella, jossa vanhat vesialueet katoavine vedenalaisine maisemineen muuttuvat maa-alueiksi, ja toisaalta syntyy uutta muuttuvaa maisemaa veden alle ja päälle. Tältä kannalta olisikin ollut kiinnostavaa nostaa erikseen esille vedenalaisen maiseman käsite, jossa yhdistyvät sekä kulttuuriperintö, luontoarvot että geologinen maisema esimerkiksi merestä nousevat De Geer -moreeniharjanteet. Ehdotuksessa olisi ylipäättänsä voitu tuoda voimakkaammin esille alueen meri-, saaristo- ja vesimaisemia (myös veden alta) tarkasteltuna sekä maalta merelle päin että mereltä maalle päin, ja yhdistää nämä selkeämmin jo arvotettuihin kokonaisuuksiin kuten maailmanperintöalueeseen sekä VAMA ja RKY-kokonaisuuksiin ja Natura-alueisiin.

Merestä hiljalleen esille nousevat historialliset muinaismuistolain rauhoittamat hylt vaativat myös toisinaan aktiivisia dokumentointi- ja suojeluprosesseja, jotta niihin sisältyvää tietoa ei menetetä. Näiden hylkyjen huomiointi osana alueen hoito- ja käyttösuunnitelmia voisi olla paikallaan. Todettakoon, että Merenkurkun alueen vedenalaisesta kulttuuriperinnöstä ei ole käytettävissä kattavaa tietoa ja myös jo tunnettujen hylkykohteiden sijaintitietoja olisi tarpeen tarkistaa ja päivittää nykytekniikan avulla. Lisäksi mahdollisissa meriluontotyyppien ennallistamistoimissa sekä muissa ympäristön kunnostustoimissa (kuten fladojen kynnysten avaamisessa) tulee arvioida sinänsä tarpeellisten ennallistamistoimien mahdolliset vaikutuksen rauhoitettuihin vedenalaisiin ja ranta-alueiden muinaisjäännöksiin yhdessä museoviranomaisten (Museovirasto tai Pohjanmaan museo) kanssa.

Ehdotuksen sivulla 11 olevan tekstin (neljäs kappale, viimeinen virke) voisi korjata selkeämmäksi esimerkiksi näin: Suomen 27 kansallismaiseman luetteloon kuuluu Merenkurkun saaristo (numero 22) ja valtakunnallisesti merkittäviin maisema-alueisiin (VAMA) kuuluvat Merenkurkun saaristomaisemat (alue 115) ja Björköbyn saariston kulttuurimaisema (alue 116).

Merenkurkun maailmanperintöalue on osittain päällekkäinen luonnonsuojelualueen kanssa, ja samoja merkittäviä kulttuuriympäristöjä on molempien alueilla, kuten esimerkiksi Norrskärin majakkasaari. Ehdotuksessa esiin tuotu ajatus näiden alueiden yhteisestä hoito- ja käyttösuunnitelmasta tuntuu tarkoituksenmukaiselta ja Museovirasto kannattaa myös sen selvittämistä, voidaanko Merenkurkun suojelualueen yhteishallinto yhdistää Merenkurkun maailmanperintöneuvottelukuntaan.

On positiivista, että kulttuuriympäristöarvoille on oma lukunsa (2.8. Kulttuuriympäristöarvot), jossa kuvataan monipuolisesti alueen kulttuuriperintöä kuten kalastukseen liittyviä rakennuksia, majakka- ja luotsilaitoksen rakennuksia, hylkyjä, laidunmaita sekä ihmisen toiminnan jälkiä maisemassa. Merenkurkun saaristo on osa maailmanperintökohdetta, ja sen rakennusperintö kertoo alueen asutushistoriasta, merenkulusta ja saaristolaiselämästä. Rakennuskanta on sopeutunut luonnon ja elinkeinojen jatkuvaan muutokseen, mikä korostaa alueen ainutlaatuisia kulttuurihistoriallisia ja luonnonperintöarvoja. Rakennusperinnön vaaliminen tarkoittaa rakennusten ja rakenteiden

kunnostamista, suojelumääräysten asettamista ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi luokiteltujen kohteiden dokumentointia. Rakennusperinnön säilyttäminen asianmukaisessa käytössä ja kunnossa tukee alueen identiteettiä ja vahvistaa paikallista kulttuuria. Vanhan rakennuskannan säilyttäminen tarjoaa myös monipuoliset mahdollisuudet kestäväälle matkailulle ja paikalliselle elinkeinotoiminnalle. Merenkurkun luonto- ja kulttuuriperintöarvojen säilyttäminen edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden välillä, jotta tunnistettuja arvoja voidaan suojella ja kehittää kestäväällä tavalla.

Luvussa 4.12. Hoidon ja käytön tavoitteet on listattu kuntien kannalta keskeisiä luonnonsuojelualueen tavoitteita. Nämä tavoitteet toimisivat varmaankin hyvin kaikkia eri osapuolia yhdistävinä ja ohjaavina toimenpiteinä, joita jokainen voi toteuttaa omassa toiminnassaan.

Lopuksi

Kulttuuriperintöluvussa (s. 11) todetaan myös, että ”Luonnon ja kulttuurin ominaispiirteet ovat läsnä ihmisten arjessa ja säilyvät näin elävänä perintönä”. Tämä näkökulma tuo hyvin esille viime aikoina yhä enemmän myös kansainvälisesti tunnistettuja ajatuksia luonto- ja kulttuuriarvojen yhteyksistä, arkimaisemista, kansalaisten osallisuudesta ja elävästä kulttuuriperinnöstä.

Tikkanen Sallamaria
Museovirasto